

KREATÍVNE ZAMESTNÁVANIA V RANEJ ERGOTERAPII

CREATIVE ACTIVITIES IN EARLY OCCUPATIONAL THERAPY

Barbora Kováčová

ABSTRAKT

Raná ergoterapia je neodmysliteľnou súčasťou včasnej intervencie. Príspevok popisuje charakteristiku a využívanie kreatívnych zamestnávanií v ranej ergoterapeutickej intervencii. Poukazujeme na to, že kreatívne zamestnávania v ranej ergoterapii stimulujú zmyslové, motorické, sociálne a kognitívne aspekty výkonu. Na konkrétnych ukázkach z ergoterapeutickej intervencie sú prezentované možnosti vytvárania kreatívnych zamestnávanií.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

Raná ergoterapia. Kreatívne zamestnávania. Včasná intervencia.

ABSTRACT

Early occupational therapy is an integral part of early intervention. The paper describes the characteristics and use of creative activities in early occupational therapy. We point out that creative occupations in early occupational therapy stimulate sensory, motor, social and cognitive aspects of performance. Specific examples of occupational therapy interventions present the possibilities of creating creative jobs.

KEY WORDS

Early occupational therapy. Creative activities. Early intervention.

AFILIÁCIA

Príspevok je parciálnym výstupom projektu KEGA 013KU-4/2019 E-learningové vzdelávacie modely k problematike včasnej starostlivosti o rodinu s dieťaťom s rizikovým vývinom.

ZAMESTNÁVANIA V ERGOTERAPII

Základom zamestnávania v ranej ergoterapii je **aktívny proces učenia sa** sprostredkovaný cez zážitok v prítomnosti vzťahovo blízkej osoby. V ranej ergoterapii indikovanú skupinu tvoria dojčatá, batol'atá, predškolační spolu so svojimi rodinami. Pri práci s touto skupinou ide primárne o podporu špecifických oblastí², v ktorých sú klienti limitovaní, lebo ich zdravotný stav v niečom obmedzuje a podporu rodičovských kompetencií. Zamestnávanie v ranej ergoterapeutickej intervencii prebieha formou ponuky (pre dieťa v priestore therapeutickej miestnosti/herne/domácnosti), ktorá zohľadňuje **samotný vývin, možnosti a aktuálne (pre)dispozície dieťaťa**. Kováčová (2014) tvrdí, že vývinová hodnota hry v ergoterapii stúpa alebo klesá podľa toho, ako dieťa usilovne precvičuje (rozširuje, znovuobnovuje) novú (a pre jeho život potrebnú) kompetenciu. Jeho „usilovnosť“ závisí od mnohých faktorov, medzi ktorými dôležitú pozíciu zohráva aj samotný proces motivácie. Precvičovanie spomenutej kompetencie má byť súčasťou kvalitatívne rôznych zamestnávaní, ale zvyčajne s jedným terapeutickým zámerom. Dieťa tým, že je stimulované v rozličných zamestnávaniach si zároveň obohacuje vlastný repertoár doterajších akcií. Príkladom môže byť nácvik uchopovania predmetu. Dieťaťu sa samotné uchopovanie nedarí, preto je vhodné využiť rozličné druhy predmetov/vecí s kvalitatívne rozličným povrchom a taktiež s rozdielnou motiváciou k uchopovaniu zo strany ergoterapeuta. Základom každého ďalšieho zamestnávania v ranej ergoterapii, napriek tomu, že sa javí ako odlišné, zostáva stimulácia úchopu. V tomto kontexte obmena motivácií počas jednotlivých zamestnávaní je prospešnou pre celkové (znovu)nadobúdanie stimulovanej spôsobilosti klienta.

---

² Zvyčajne ide o oblasti: motoriky, senzorickej modulácie, adaptívneho zvládania, sociálneho a emocionálneho rozvoja, každodenných životných zručností a hier (sprac. podľa Gorga, 1989).

Jednoznačne práve expresivitou a atraktivitou špecifických motivácií v rámci jednotlivých zamestnávaní môže terapeut dosiahnuť kvalitatívne lepšiu vzájomnú spoluprácu medzi ním a klientom³.

Zamestnávania, ktoré sú súčasťou ranej ergoterapie možno diferencovať do troch skupín (Kováčová, 2014). Patria k nim zamestnávania: **manipulačné**, **konštruktívne** a **kreatívne** zamestnávania (bližšie Schéma 1). Poslednej spomenutej skupine, **kreatívnym zamestnávaniam**, budeme venovať svoju pozornosť v rámci predmetného príspevku.

SCHÉMA 1

Rozdelenie zamestnávaní v ranej ergoterapii

Zdroj: sprac. podľa Kováčová (2014)

³ V zmysle spolupráce dieťaťa s terapeutom, dieťaťa so vzťahovo blízkou osobou, alebo celkovo vo vzťahu dieťaťa s inou dospelou osobou.

V ergoterapeutickom procese je hra (aj ako súčasť zamestnávania) vnímaná ako dôležitá výchovná a aktivizačná metóda.⁴ Evans (1991) tvrdí, že klienta je vhodné počas ergoterapeutického stretnutia podporovať v myslení, a to jedinečným a originálnym spôsobom. Vtedy vzniká priestor pre stimulovanie spôsobilosti postupne začať riešiť problém kreatívno-hrovým spôsobom. Treba poukázať aj na to, že počas ergoterapeutickej intervencie je terapeut príkladom (pre dieťa, pre rodičov, pre iných odborníkov) ako rozvíjať kreativitu. Samotná stimulácia konkrétnej spôsobilosti počas ranej ergoterapie začína jednoduchým zamestnávaním s prvkami kreativity. Richards (2006) poukazuje na skutočnosť, že v rámci kreatívneho myslenia, ktoré je koncepčne spojené s originalitou, inteligenciou a intuíciou, je možné rozvíjať celkové psychické zdravie človeka (bližšie filozofia Franka Barrona).

PRIBLIŽENIE CHARAKTERISTIKY KREATÍVNYCH ZAMESTNÁVANÍ

Nakoľko konkrétna charakteristika kreatívnych zamestnávaní nefiguruje v zahraničnej literatúre (Perruzza, Kinsella, 2010) vytvorili sme niekoľko premís, ktoré vychádzajú zo skúsenosti z ranej ergoterapeutickej intervencie (s doplnením o zdroje zo zahraničia) a zároveň je možné v nich nájsť aj základné charakteristiky a podmienky kreatívnych zamestnávaní.

Kreatívne zamestnávanie:

- je nevyhnutné vytvárať tak, aby počas procesu bol napĺňaný ergoterapeutický cieľ a zároveň, aby činnosť bola pre klienta zábavnou, atraktívnou a v neposlednom rade stimulačnou;

---

⁴ V ranej výchove dieťa získava „prvé pracovné predstavy“, poznatky, prvé elementárne „pracovné skúsenosti“ a kompetencie k ďalšiemu výkonu v nenáročnej práci (primárne to platí v kontexte ranej výchovy, bližšie Kováčová, 2014).

- je (alebo má byť) zmysluplnou aktivitou pre každého, kto je jeho súčasťou;
- je potrebné opakovať z nevyhnutného dôvodu upevňovania a posilňovania. Samotná kreativita v kreatívnych zamestnávaniach umožňuje terapeutovi predstavovať jednu aktivitu rôznorodými spôsobmi a zároveň dieťa nepociťuje rigiditu v zamestnávaní a celkový nezáujem o spoluprácu;
- je potrebné vytvárať tak, aby bolo zábavné a zároveň nestratilo plánovaný terapeutický zámer;
- je špecifické aj integráciou prvkov umenia, ktoré majú pre tvorca nielen socializačné, ale primárne aj upokojujúce účinky (por. Rothman, 1980).
- umožňuje klientovi v ranej ergoterapii objavovať spoločné vlastnosti rozličných materiálov (môže porovnávať, určiť, priradiť), rozvíjať svoje praktické kompetencie pri práci s drobným materiálom i pomôckami (nožnice, špachtľa) a následne učiť sa poznávať (Kováčová, 2014);
- znižuje izoláciu a zvyšuje výkon pri rozhodovaní sa v rámci skupinových kreatívnych zamestnávaní;
- je stimulátorom k zvyšovaniu zručnosti, tvorivosti, fantázie, pozornosti a presnosti (Kováčová, 2014);
- podporuje vyjadrovanie bez slov s dominantným využitím motoriky a jednotlivých zmyslov;
- je prostriedkom na autentické vyjadrenie sa (Blance 2007) a spoznávanie nevšedného materiálu⁵.

---

⁵ Napríklad: slané cesto, kinetický piesok, blato, piliny, či rôznorodý prírodný materiál.

KONKRETIZÁCIA KREATÍVNYCH ZAMESTNÁVANÍ V RANEJ ERGOTERAPII

Schmid (2004) poukazuje na fakt, že v minulosti bolo v rámci ergoterapie začleňované kreatívne zamestnávania ako súčasť konkrétnych umeleckých a remeselných zamestnávanií. Takto špecificky orientované dielne s rozličným terapeutickým zameraním vznikali prevažne pre dospelých a dospelých klientov, kde mali možnosť kreatívne tvoriť. Zvyčajne išlo o klientov so psychickým a mentálnym znevýhodnením. Využívanie kreatívnych zamestnávanií prinášalo klientom radosť, zlepšovali pocit sebaúcty a celkové podporovalo fyzické i psychické zdravie (podľa Richardsa, 2006). V súčasnosti sa využívanie kreatívnych aktivít/zamestnávanií v rámci ergoterapie výrazne znížilo (podľa Perruzza, Kinsella, 2010).

Domnievame sa, že počas ranej ergoterapeutickej intervencie je potrebné zaradiť využívanie kreatívnych zamestnávanií už od raného veku. Thompson a Blair (2008) tvrdia že zaradiť tvorivé činnosti v ergoterapii znamená „tvoriť, byť aktívnym a zároveň tým, riešiť problémy (napr. v zmysle zdravotného znevýhodnenia), ktoré z toho vyplývajú. V začiatkoch konkrétneho zamestnávania ergoterapeut ponúka činnosti klientovi rozličným kreatívnym spôsobom, tzn. môže kombinovať konštrukčné zamestnávanie s kreatívnym zamestnávaním, zároveň tak napĺňa plánovaný ergoterapeutický zámer. Kombinuje ukladanie papierových guľôčok na špirálovú líniu s následným lepením na líniu (s prácou s lepidlom terapeut dieťaťu pomáha podľa potreby) a následne papierové guľôčky zafarbí. Inou možnosťou môže byť ukladanie rôznofarebných kusov papiera na špirálovú líniu a následné dokreslenie jednotlivých detailov. Klientovi sa ponúka odstupňovaná pracovná činnosť a zároveň spoznáva rôznorodé materiály s dôrazom na podporu a posilnenie jednotlivých oblastí vo vývine. Kreatívne zamestnávania a ich prepojenie s materiálom je možné postrehnúť aj v myšlienkach Fröbela, ktorý

ohýbanie, skladanie a strihanie papiera (origami) považoval za významný učebný prvok v rozvíjaní schopností dieťaťa už na začiatku 19. storočia (porov. Kováčová, 2014).

Zo skúseností v rámci ergoterapeutickej intervencie tvrdíme, že deti sú motivované viac k výkonu, ak sa vedia, že niečo z toho vznikne, tzn. vznikne niečo hmatateľné⁶ (a v danom časopriestore je zo strany klienta viac preferovaný produkt ako proces). V danom prípade nejde o umelecké stvárnenie, ide o možnosť poskytnúť dieťaťu tvoriť (v začiatkoch často podľa inštrukcie zo strany terapeuta) a tešiť sa na výsledný produkt (videli ho, lebo im bol predstavený, vnímali ho, lebo ho mali možnosť hmatovo spoznávať, poznajú ho, lebo im bol opísaný a vysvetlený). ukázaný ako možnosť predstavy, čo sa bude robiť). Preto považujeme za významné, ak ergoterapeut zváži možnosť predstaviť dieťaťu konečný produkt.

Z VÝSKUMU 1

Produkt 1

Ovocný strom

(Zdroj: archív b.k.)

Jakub

vek: 6 rokov 5 mesiacov

- slabozrakosť,
- dyspraxia,
- problémy s koncentráciou pozornosti

---

⁶ Napr. „že si vyrobia prekvapenie a môžu si ho zobrať domov.“

Jakub potrebuje k svojej aktivite šablóny, ktoré majú zvýraznenú líniu (hrubšiu). V rámci zamestnávania sme upevňovali ukladanie predmetov na líniu. Išlo zväčša ukladanie predmetov menšieho rozmeru ako kocky, plastové vrchnáčky a papierové guľôčky. Na priek tomu, že Jakub pomerne dobre zvládal túto činnosť, jeho koncentrácia pozornosti bola krátkodobá. Celkovo pracoval rád, ale pri činnosti, ktorá nemala vo finále výsledný produkt, bola jeho motivácia spolupracovať veľmi vlažná. V rámci automatizácie sme skombinovali všetky typy zamestnávania. Využili strihanie papierových pásov na menšie papierové časti (konštrukčné z.), ktoré následne ukladal na líniu šablóny stromu (manipulačné z.). Následne jednotlivé papierové časti postupne nalepil na líniu stromu a rozdeľoval ich aj podľa farby. Pri vytváraní niečoho hmatateľného možno charakterizovať koncentráciu pozornosti za dlhodobú, s verbalizovaním, že „stromček určite dokončí“. Pri lepení papierových častí svoju činnosť Jakub verbalizoval: „a budú sedieť ako lastovičky sedia na drôtoch.“ (zdroj, z poradenskej praxe autorky príspevku).

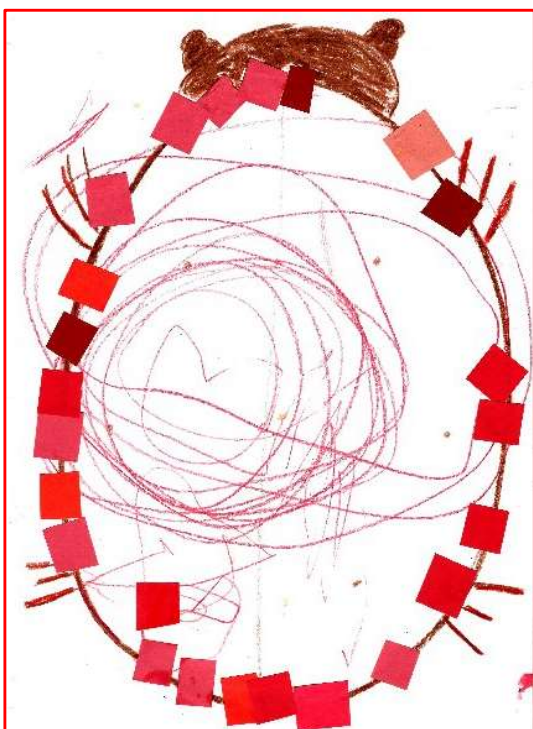
EVALVÁCIA ERGOTERAPEUTICKÉHO STRETNUTIA 1

Samotný proces strihania, ukladania, lepenia bol časovo pomerne náročný. Napriek skutočnosti, že pri obdobných zamestnávaniach bola Jakubova koncentrácia pomerne nízka, zvládnutie popísaného zamestnávania (Z výskumu 1) bolo zvládnuté s požadovanou koncentráciou pozornosti. Jakub počas činnosti nahlas popisoval svoju činnosť a viackrát verbalizoval, ako sa teší na svoj stromček. Celková činnosť s Jakubom (aj z dôvodu rýchlej unaviteľnosti) bola rozdelená do dvoch stretnutí: prvé stretnutie tvorilo samostatné strihanie zelených papierových pásov s ukladáním a následným lepením; druhé stretnutie tvorilo strihanie s pomocou hnedých a červených

papierových pásov⁷ s ukladaním a následným lepením. Lepenie bolo samostatné (na žiadosť Jakuba), prebiehalo natieraním lepidla pomocou drevenej pomôcky.

Záverom možno konštatovať, že kombinácia zamestnávania znížila požiadavky zo strany klienta aktivitu predčasne ukončiť, zvýšila koncentráciu pri pracovnej činnosti, podporila rozvoj emocionálneho nadšenia pre pracovnú výkonnosť.

Z VÝSKUMU 2

Produkt 2

Chrobáčik lienka (Zdroj: archív b.k.)

Eli⁸

vek: 6 rokov 10 mesiacov

- Oslabenie kresebného a grafomotorického prejavu
- Problémy so spoluprácou
- Rýchla unaviteľnosť

Celková spolupráca s Eli je pomerne náročná. Nenadväzuje zrakový kontakt a fixne sa v rozhovore (a aj všetkých činnostiach) viaže na tému chrobákov. So sebou prináša formátovo menšiu knihu, v ktorej sú zobrazené rôzne druhy chrobákov⁹. Na ponúknutú činnosť reaguje

---

⁷ Konkrétne pásy boli dĺžkovo kratšie, čo zapríčinili u Jakuba zvýšenie neistoty pri samostatnom uberaní papiera nožnicami.

⁸ aktuálne je klientka v diagnostickom procese neurológa a psychiatra

⁹ Pri činnosti musí byť kniha položená vedľa Eli. Každé odloženie a posunutie spôsobí emocionálne rozrušenie a následný usedavý plač (o tejto skutočnosti matka informuje na začiatku nášho prvého kontaktu).

vyslovene preto, že témou je „dokončenie fotografie chrobáčka lienky“. Eli vysvetľujem, že ja som lienku odfotila a ona by mohla tohto chrobáčka dokončiť. Dokonca sa dohodnem s ňou, že dokončenú lienku zavesím do galérie¹⁰. Táto skutočnosť Eli zaujala a pomerne dlho venuje pozornosť jednotlivým dielam v galérii.

Pri návrate do terapeutickzej dielne požadujem od Eli ukladanie papierových častí na vopred predkreslené body. Na inštrukciu, aby body v lienke ukázala, je zjavné že nerozumie. Na fotografii reálne zobrazenej lienky tiež nevie ukázať body a až keď ich ukážem, zasmeje sa a zatlieska rukami. Po (na)vrátení sa k šablóne, body ani po opakovanom ukázaní, nevie identifikovať. Ponúknem jej farebné papierové časti, ktoré sú uložené v troch miskách (čiernej, červenej a modrej). Eli si vyberá červenú farbu a každú papierovú časť (kúsok) má snahu poukladať na hranicu figúry. Ukladá systémom položí prst na čiaru, povie „tu“ a položí papierový kus. Okrem tohto verbalizovania je celková činnosť tichá. Eli pri rozprávaní niekoľkokrát zakryje matke ústa. Matka jej činnosť komentuje: „Eli chce, aby bolo ticho, keď toto ukáže nemôžeme hovoriť, jednoducho si to nepraje.“ Medzitým Eli dokončuje ukladanie papierových častí. Vyberie si ceruzu a maketu chrobáka vyfarbí. Kresebný prejav je v štádiu obsažnej čmáranice, ceruzu drží v hrsti a zobrazenú figúru vyplňa kruhovými pohybmi ľavej ruky. Pri mojej požiadavke dofarbiť ešte časť figúry, zavrtí hlavou na znak nesúhlasu a činnosť ukončuje.

Eli zostáva sedieť za stolíkom. Dielo spoločne zoberieme a inštalujeme ho do Galérie. Eli sa usmieva a tlieska rukami. Spolupráca môže byť nielen cieľom (a zmyslom), ale zároveň (ako to bolo v tomto prípade) viedla k nadviazaniu vzťahu medzi mnou a Eli.

---

¹⁰ Eli ukážem galériu prác malých umelcov (ide o časť terapeutickzej dielne, kde je vytvorená pavúčia sieť zo špagátu, kde sú prichytené produkty klientov).

EVALVÁCIA ERGOTERAPEUTICKÉHO STRETNUTIA 2

Na základe rozhovoru s matkou zisťujeme, že Eli zvyčajne svoje činnosť nedokončí. Odmieta spolupracovať a ak, tak pracuje tak podľa svojich pravidiel, nedá sa prerušiť, ani opraviť. Na takéto výzvy „vrátiť sa späť“, alebo „urobiť to tak ako to požaduje dospelý“ nereaguje.

V začiatkoch spolupráca začala pri motivácii – dostať dielo do galérie. Celkovo je počas činnosti pozorovateľná snaha uspieť a byť úspešná. Eli počas činnosti veľmi pozorne sleduje okolie a často niektoré činnosti zrkadlí („akoby skúšala, či to dokáže“). Predpokladám, že kreatívne činnosti s výsledným produktom budú dostatočne silnou motiváciou k spolupráci a rozvíjaní sa v oblasti grafomotoriky a komunikácie.

KREATIVITA V ERGOTERAPII

Kreativita v rámci ergoterapeutických zamestnávaní zohráva zásadnú rolu, a to konkrétne v samotnej ranej podpore dieťaťa so zdravotným znevýhodnením. Kreativita je zároveň možným „materiálom“ ako vytvoriť deťom „cestu“ k rozvíjaniu kvality života. V tomto kontexte Royeen (2015, s. 3) tvrdí, že kreativita sa v rámci ergoterapie využíva na základe pracovných spôsobilostí klienta. Prvotným (bazálnym) aspektom v ergoterapii je využívanie kreativity ako podpory na obnovenie funkcie, ktorá je nevyhnutnou pre ďalší rast a zrenie klienta so zdravotným znevýhodnením. Postupne sa kreativita v ergoterapii využíva pri väčšej pracovnej pokročilosti klientov, kedy je kreativita využívaná ako nástroj na riešenie problémov v rámci zmysluplného zamestnávania (Schéma 2).

Kreativita v ergoterapii poskytuje klientovi možnosť na rozvíjanie tvorivého vyjadrenia sa, ktorého súčasťou môže byť vynaliezavosť a predstavivosť ako súčasť plánovanej stratégie riešenia konkrétnej situácie (či z pohľadu terapeuta v rámci základného aspektu vnímania

kreativity v ergoterapii, alebo z pohľadu samotného klienta v rámci pokročilejšieho aspektu vnímania kreativity v ergoterapie).

SCHÉMA 2

Kreativita v ergoterapii

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Royeen (2015)

Kreativita by mala byť neodmysliteľnou súčasťou ergoterapie, tvrdí Smidt (2004), ktorá skúmala zmysel (a využívanie) kreativity v ergoterapii. Na základe špecificky orientovaného výskumu autorka vyvodila päť základných téz, ktoré sú prítomné (alebo sa objavujú) v praxi ergoterapeutov (Schéma 3). Z pohľadu autorky (ibidem) je kreativita ako jav v ergoterapii (ne)docenenou entitou. V ergoterapii má mnohostrannú štruktúru a jej využívanie stále nie je dostatočne zdokladované.

SCHÉMA 3

Tvorivosť ako súčasť ergoterapie

Zdroj: sprac. podľa Schmid (2004)

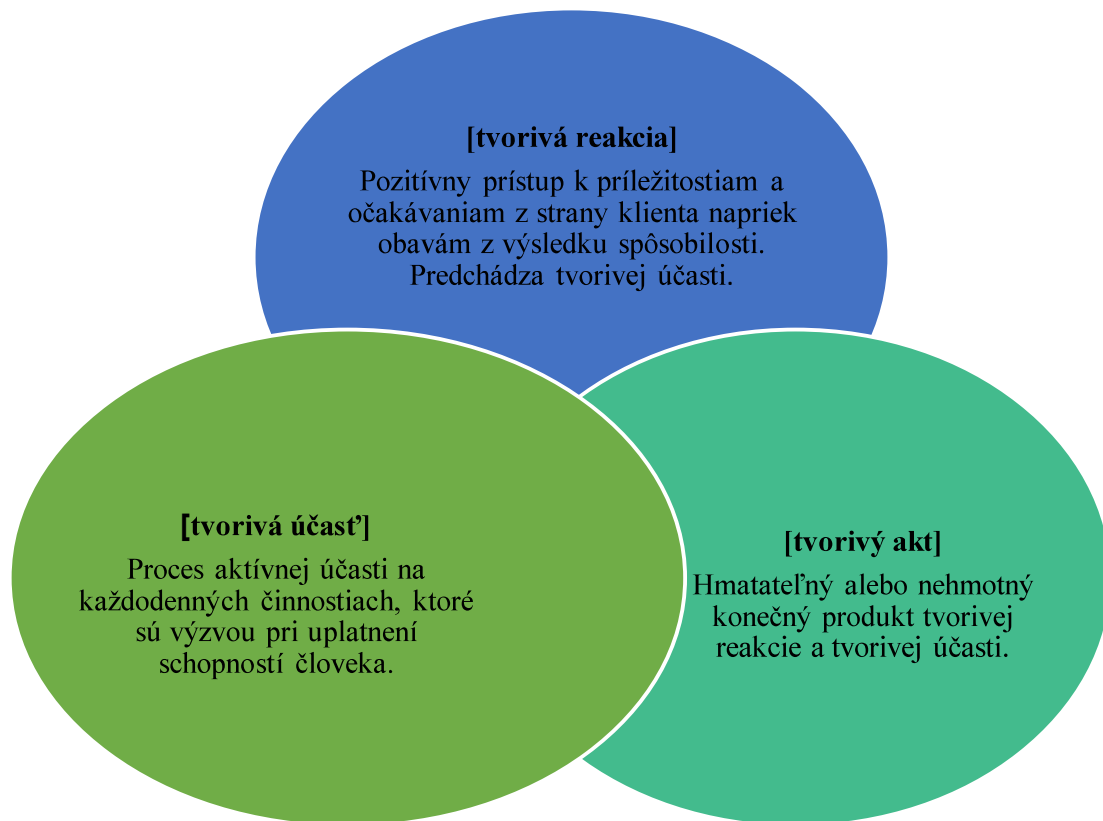
Samotná kreativita počas zamestnávania tvorí významnú súčasť ranej ergoterapeutickej intervencie a umožňuje tak ergoterapeutovi začleniť kreativitu do každodennej praxe. Zároveň tak ergoterapia môže byť doplnená okrem iných teoretických východísk aj východiská popisujúce využívanie kreativity v rámci zmysluplných zamestnávanií.

Súčasťou východísk je napríklad aj teória tvorivej schopnosti (DeWitt, 2005), ktorá sa dotýka toho, že existujú tri vzájomne závislé hľadiská. Priamo tie sú potrebné pre rast tvorivých schopností. Ide o tvorivú reakciu, tvorivú účasť a tvorivý akt, ktorých charakteristika je súčasťou Venovho diagramu (Schéma 4). V samotnom procese je potrebné poukázať na dôležitosť komunikácie. Fábry Lucká tvrdí (2019, s.75), že je potrebné poznanie špecifik komunikácie (pozri ukážky z výskumu 1). Na túto skutočnosť v kontexte kreatívnych zamestnávanií v ergoterapii upozorňujeme aj z toho dôvodu, že je pri celkovej analýze nevyhnutné zohľadňovať komunikačnú reakciu klienta na tvorbu, napr. aj s využitím jeho neverbálne prejavu.

Práve v tomto type diagramu sú zobrazené prekrývajúce hľadiská, ktoré sú zároveň aj vzájomne prepojené v procese rastu tvorivých schopností u klienta.

SCHÉMA 4

Teória tvorivej schopnosti

Zdroj: vlastné spracovanie podľa DeWitt (2005)

POSUDZOVANIE TVORIVEJ SCHOPNOSTI V RÁMCI RANEJ ERGOTERAPII

V prípade ergoterapeutickej intervencie (bližšie Z výskumu 2) je možné charakterizovať podľa teórie tvorivej schopnosti klientku, ktorá bola súčasťou ranej ergoterapie.

TABUĽKA 1

Zhodnotenie tvorivej schopnosti Eli

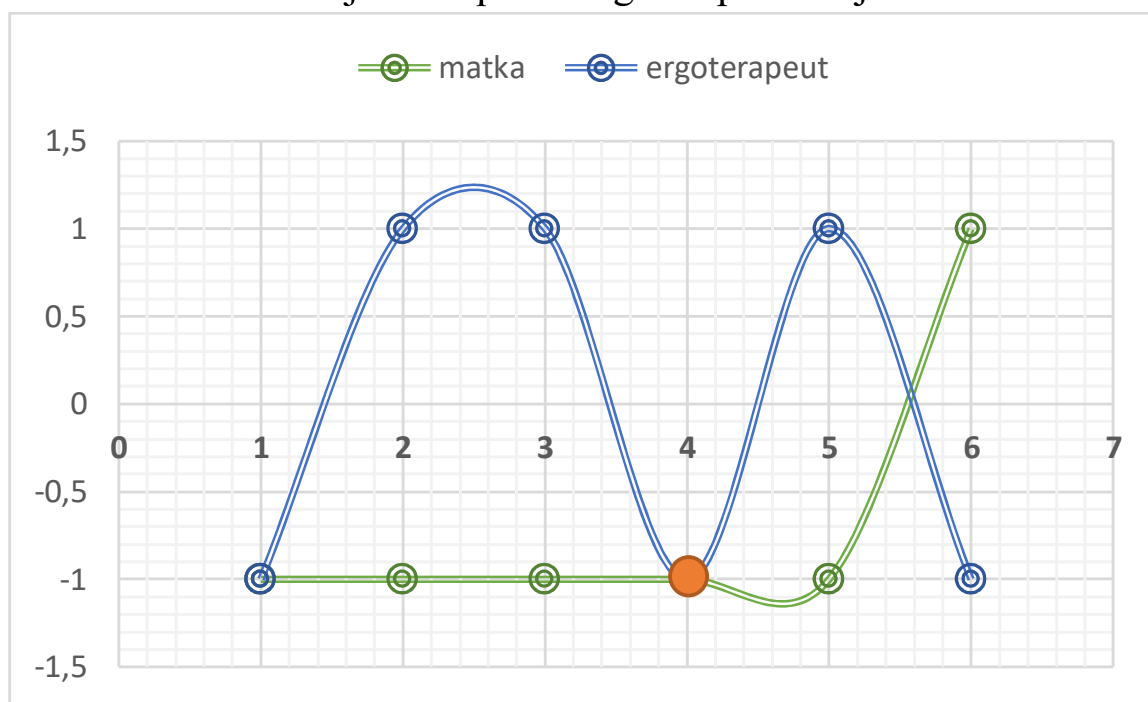
Meno klienta: Eli	Posúdenie správania klienta zo strany rodiča	Posúdenie správania klienta zo strany ergoterapeuta
Tvorivá účasť	<p>Pracuje len v prítomnosti matky (matka ako komunikátor s inou osobou) Zvyčajne nespolupracuje s inou osobou. Vytvára si vlastné pravidlá pri činnosti. Pracuje len vtedy, ak ju aktivita zaujme. Je fixovaná na knihu o hmyze.</p>	<p>(+) Kontakt nadviazaný bez vážnych problémov. (-) Komunikácia prostredníctvom matky. (-) Nenadväzuje zrakový kontakt. (+) Téma hmyzu využitá ako zámer zamestnania. (+) Motivácia zaujala, je pomerne úspešná. (-) Fixovaná na predmet, ktorý si doniesla z domu.</p>
Tvorivá reakcia	<p>Nedokončí činnosť. Ťažko je udržateľná pri akejkoľvek činnosti. Málo komunikujúca. Nemá záujem o inštrukcie, zvyčajne si zakrýva uši (musí mať vyslovene „svoj“ deň). Neúspech nesie veľmi ťažko.</p>	<p>(+) Galéria ako nástroj podpory v zmysle „byť súčasťou diel“ (+) Snaha zo strany klientky o pochopenia inštrukcie. (-) Zmena nastavenej inštrukcie počas činnosti. (+) Verbalizácia vlastnej aktivity, ktorá klientku zaujala.</p>
Tvorivý akt	<p>K ukončeniu aktivity sa zvyčajne s inou osobou nedostane. Odbieha od aktivity, nie je možné ju nijako inak motivovať.</p>	<p>(+) Výsledný produkt má záujem dokončiť. (+) Zvýšená koncentrácia pri činnosti a zvýšená potreba uspieť. (+) Výsledný produkt umiestňuje sama do galérie a vyjadruje nadšenie (úsmevom a potleskom).</p>

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri posúdení tvorivej účasti vzniká aj grafické zobrazenie, v ktorom je možné pozorovať prieniky v jednotlivých charakteristikách zo strany rodiča a ergoterapeuta (Graf 1).

GRAF 1

Zhodnotenie tvorivej účasti počas ergoterapeutickej intervencie

Zdroj: vlastné spracovanie

LEGENDA:

1 samostatnosť	2 spolupráca
3 pravidlá počas činnosti	4 fixácia na predmet
5 zaujatie aktivitou	6 zrakový kontakt

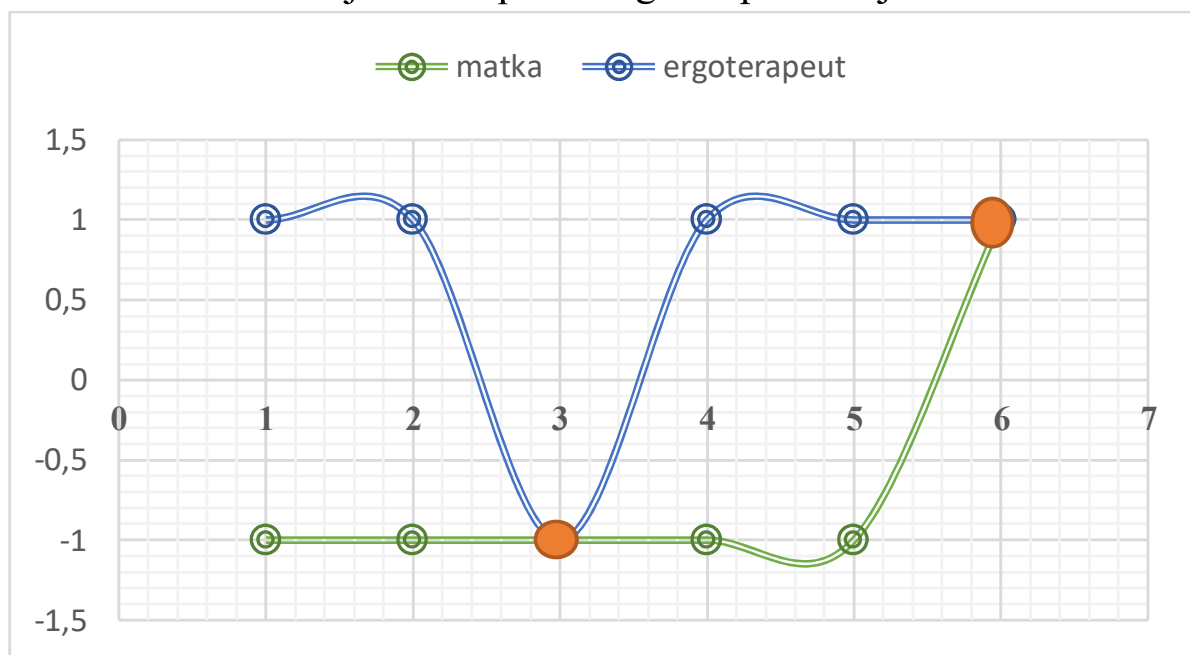
Samotná tvorivá účasť je jednou z podmienok v rámci kreatívneho zamestnávania. Uvedomujeme si, že pred ergoterapeutickou intervenciou je potrebné získať informácie o správaní sa klienta zo strany opatrojúcej osoby. Z grafického zobrazenia (Graf 1) je možné vidieť len jednu zhodu v posudzovaných podmienkach. Ostatné z posudzovaných podmienok boli hodnotené odlišne. Napriek tejto skutočnosti sú informácie ohľadom správania dieťaťa z pohľadu

rodiča vždy akceptovali a počas intervencie z nich vychádzali. Základom vzťahu medzi dieťaťom a terapeutom je jednoznačne v nadviazanej blízkosti a v samotnej činnosti, ktorú s dieťaťom terapeut realizuje.

GRAF 2

Zhodnotenie tvorivej reakcie počas ergoterapeutickej intervencie

Zdroj: vlastné spracovanie

LEGENDA:

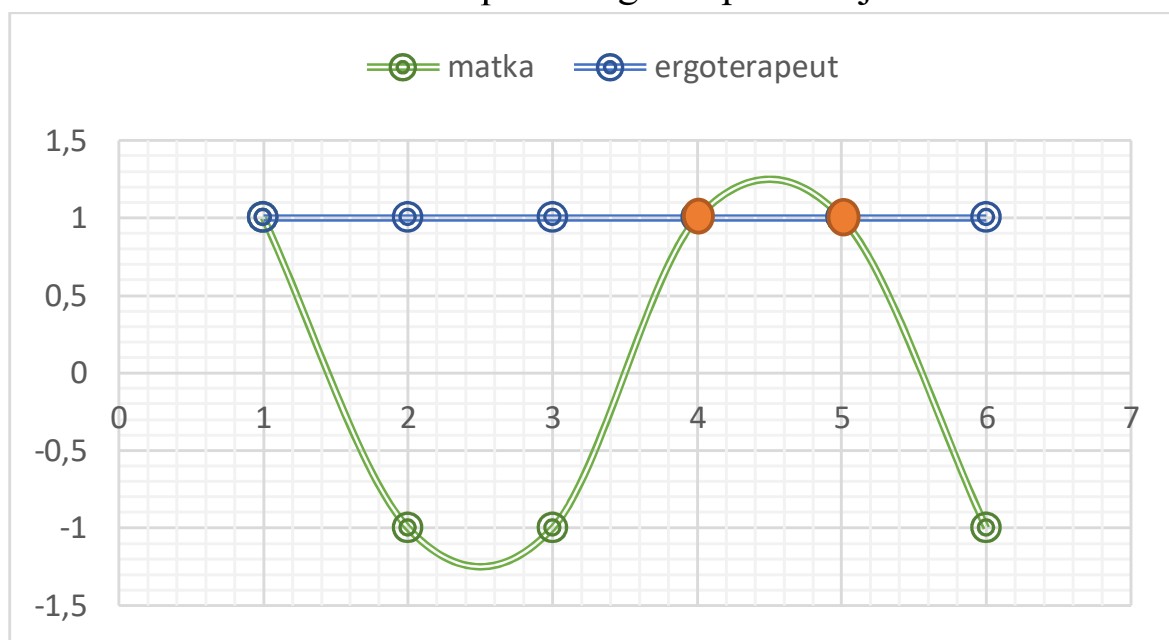
1 pozornosť na činnosť	2 akceptácia inštrukcií
3 špecifické zmeny počas činnosti	4 verbalizácia počas činnosti
5 motivácia ako podpora	
6 produkt ako sebaaprezentácia	

Pri posudzovaní správania sa Eli počas zámerne orientovanej činnosti boli posudzované dve podmienky z oboch strán posudzovateľov ako zhodné (bližšie Graf 2). Podmienka č. 3 bola posúdená matkou i ergoterapeutom ako riziková. Eli v rámci zamestnávania pomerne často menila a aj aktuálne mení postup, či zadanú inštrukciu. Svojím konaním má snahu ovplyvniť svoj výkon a vyhnúť sa neúspechu. Ďalšou zhodnou podmienkou, ktorá bola vyhodnotená obomi

posudzovateľmi ako šancová, bolo považovanie produktu za seba prezentáciu. Matka potvrdzuje, že Eli má rada pochvalu, ktorá je hmatateľná a pomerne dlho trvajúca (vývesky, plagáty na viditeľnom mieste, fotografia, a pod.). Eli si uvedomuje skutočnosť, že nevie nakresliť, nedokáže vydržať pri činnosti dovtedy, pokiaľ ju nedokončí, preto vie hmatateľné ocenenie oceniť.

GRAF 3

Zhodnotenie tvorivého aktu počas ergoterapeutickej intervencie

Zdroj: vlastné spracovanie

LEGENDA:

1 tvorba produktu	2 spracovanie produktu
3 dokončenie produktu	4 prezentácia produktu
5 potreba byť úspešný	6 emocionálne prežívanie

Poslednú z posudzovaných položiek považujeme za veľmi dôležitú aj v kontexte kreatívnych zamestnávanií. Eli ako klientka v rámci ergoterapeutickej intervencie rozdielne reaguje ak jej je ponúknuté zamestnanie, pri ktorom je zjavné, že bude aj výsledný produkt, ale zamestnanie bez finálneho produktu. Produkt, bez ohľadu z akého materiálu bude vytvorený, či ako bude zaznamenaný, musí mať

hmatateľnú podobu, ktorú si Eli priam vyžaduje. Prezentácia produktu je pre prežívanie Eli najvyššou pochvalou. V tomto kontexte sa aj posudzovatelia zhodli, že Eli považuje výsledný produkt v rámci ergoterapeutického zamestnávania za podstatný. Taktiež podmienka prezentácia produktu a potreby byť úspešný priamo zodpovedá správaniu sa Eli počas posudzovania tvorivého aktu.

Zhodnocovanie tvorivej schopnosti u klienta v ranej ergoterapii je vhodným nástrojom pri začínajúcej ergoterapeutickej intervencii.

ZÁVER

Fletcher (2010) tvrdí, že kreativita v ergoterapii je výsledkom dynamickej interakcie ergoterapeuta a špecificky orientovaného kontextu viazaného k problémom klienta (*tzn. čo je možné považovať za relevantné a uspokojujivé vzhľadom na reakcie klienta. Je to proces, alebo produkt?*).

Kreativita a tvorivé činnosti môžu byť jednou z foriem zamestnania v ranej ergoterapii. Začlenením kreativity do ergoterapeutického procesu znamená aj iným spôsobom sprostredkovať klientovi inštrukciu (zadanie), z čoho vyplýva aj iný spôsob práce s finálnym produktom. Mieru začlenenia kreativity v rámci ranej ergoterapie musí zvážiť každý pomáhajúci profesionál. Je dôležité posúdiť, či kreatívne zamestnávanie je tým, ktoré umožní zvýšiť spoluprácu klienta a zároveň ho motivuje k pracovnému výkonu. Aj z toho dôvodu je vhodné kreatívne zamestnávania zaradiť s rozvahou a s prehľadom vzhľadom na zdravotný stav. Samotné kreatívne zamestnávanie je možné posúdiť aj v rámci tvorivej akcie, tvorivej reakcie a tvorivého aktu (DeWitt, 2005), ktoré sme bližšie popísali ako ilustratívnu možnosť posudzovania správania klientky v rámci ranej ergoterapeutickej intervencie.

ZOZNAM POUŽITÝCH BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BLANCE, E. I. (2007). The expression of creativity through occupation. In: *Journal of Occupational Science* 14(1), p. 21 – 29.
- CASE-SMITH, J., CLIFFORD O'BRIEN, J. (eds.). (2010). *Occupational therapy for children*. Maryland Heights: Elsevier, 2010.
- DE WITT, P. (2005). Creative Ability-a model for psychiatric occupational therapy. In Crouch, R. & Alers, V. (eds). *Occupational Therapy in Psychiatry and Mental Health*. 4thEdition. London and Philadelphia: Whurr Publishers, 2005.
- DE WITT, P. (2014). Creative Ability: A Model for Individual and Group Occupational Therapy for Clients with Psychosocial Dysfunction, Chapter 1. In In Crouch, R. & Alers, V. (eds). *Occupational Therapy in Psychiatry and Mental Health*. 5th Ed. Oxford: John Wiley & Sons Ltd.; 2014, p. 3 – 23.
- EVANS, J. R. (1991). *Creative thinking in the decision and management sciences*. Cincinnati, OH: South-Western.
- FÁBRY LUCKÁ, Z. (2019). *Evalvácia efektívnych faktorov multisenzorických prístupov v liečebnej pedagogike*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2019. 160 s. ISBN 978-80-223-4864-5.
- FLETCHER, T. S. (2010). *A grounded theory analysis of the relationship between creativity and occupational therapy*. Doctoral dissertation, 2010.
- KOVÁČOVÁ, B. (2014). *Ergoterapia v ranom a v predškolskom veku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2014. s. 132. ISBN 978-80-223-3737-3.
- PERRUZZA, N., KINSELLA, E.A. (2010). Creative arts occupations in therapeutic practice: a review of the literature. In: *British Journal of Occupational Therapy*, 2010, 73(6), p. 261 – 268.
- RICHARDS, R. (2006). Frank Barron and the study of creativity: A voice that lives on. In: *Journal of Humanistic Psychology*, 46, p. 352 – 370.
- ROTHMAN, D. J. (1980). *Conscience and Convenience: The Asylum and its Alternatives in Progressive*

- America*. Boston: Little, Brown.
- ROYEEN, L. (2015). Embracing Creativity in Occupational Therapy. In: *The Open Journal of Occupational Therapy*, 2015, Vol. 3, No. 1 (Winter), p. 1 – 8.
- SCHMID, T. (2004). Meaning of creativity within occupational therapy practice. In: *Australian Occupational Therapy Journal*, 51, p. 80 – 88.
- THOMPSON, M., BLAIR, E. E. (1998). Creative arts in occupational therapy: Ancient history or contemporary practise? In: *Occupational Therapy International*, 1998, 5(1), p. 48 – 64.

KONTAKTNÉ ÚDAJE NA AUTORKU PRÍSPEVKU:

doc. PaedDr. **Barbora Kováčová**, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku,
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a špeciálnej pedagogiky
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
e-mail: *barbora.kovacova@ku.sk*

DANIELA VALACHOVÁ
BARBORA KOVÁČOVÁ (EDS.)

EXPRESIVITA VO VÝCHOVE III.

UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE
2020

Daniela Valachová
Barbora Kováčová (eds.)

Expresivita vo výchove III.

Univerzita Komenského v Bratislave
2020

Zborník: Expresivita vo výchove III

Editorky:

Daniela Valachová, Univerzita Komenského v Bratislave

Barbora Kováčová, Katolícka univerzita v Ružomberku

Recenzenti:

Prof. PaedDr. Anna Hudecová, PhD.

Prof. PaedDr. Jaroslav Uhel, ArtD.

Vyšlo ako elektronická publikácia, 219 strán.

© Vydala Univerzita Komenského v Bratislave, 2020

ISBN 978-80-223-4931-4

OBSAH

ÚVOD 7

I. EXPRESIVITA A UMENIE

V ZNAMENÍ VÝRAZU

Xénia Bergerová.....9

STELESNENIE EXISTENCIE A BYTIA ČLOVEKA V PRIESTORE LAND ARTU

Daniela Valachová 18

EXPRESÍVNY VÝRAZ VÝTVARNÉHO DIELA NA VÝTVARNEJ VÝCHOVE

Miloš Kmeť.....27

EXPRESIVITA V ALTERNATÍVNYCH FORMÁCH GRAFIKY

Martin Ševčovič.....36

EXPRESÍVNE MAJSTROVSTVO SERGIA TOFANA V LITERÁRNEJ TVORBE PRE DETI

Zuzana Chanasová, Rosangela Libertini, Jozef Zentko.....49

II. EXPRESIVITA A EDUKÁCIA

HODNOTENIE EXPRESÍVNEHO VÝRAZU NA VÝTVARNEJ VÝCHOVE

Miloš Kmeť.....60

FORMOVANIE OSOBNOSTI DIEŤAŤA PROSTREDNÍCTVOM HUDOBNEJ EXPRESIVITY

Alžbeta Popad'áková.....70

BEZPROSTŘEDNÍ EXPRESIVITA VÝTVARNEHO PROJEVU PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ - VÝZNAM VÝVOJOVÝCH A TYPOLOGICKÝCH ASPEKTŮ PRO UČITELE	
<i>Pavla Novotná</i>	82
EXPRESIVITA VÝTVARNÉHO PROJEVU DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ: MOŽNOSTI A REALITA ŠKOLNÍ PRAXE	
<i>Hana Stadlerová</i>	101
EXPRESIVITA V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ	
<i>Zuzana Ľulák Krčmáriková</i>	117
DRAMATICKÉ AKTIVITY PRI PRÁCI S DEŤMI V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ	
<i>Božena Šváblová</i>	129
VYBRANÉ ASPEKTY VNÍMANIA SLOVENSKEHO NÁRODA V POSTOJOCH A NÁZOROCH VYSOKOŠKOLSKÝCH ŠTUDENTOV	
<i>Mariana Sirotová, Veronika Michvocíková</i>	145
III. EXPRESIVITA A PODPORA	
NEVERBÁLNA EXPRESIA V MULTISENZORICKÝCH PRÍSTUPOCH	
<i>Zuzana Fábry Lucká</i>	156
SYMPTÓMY DYSGRAFIE U DIEŤAŤA PREDŠKOLSKÉHO VEKU	
<i>Blanka Kožík Lehotayová</i>	171

KREATÍVNE ZAMESTNÁVANIA V RANEJ ERGOTERAPII <i>Barbora Kováčová.....</i>	<i>181</i>
MASKOVANIE VO VÝTVARNEJ EXPRESIVITE V KONTEXTE INTERDISCIPLINÁRNYCH PRESAHOV <i>Jozef Zentko.....</i>	<i>202</i>
ZÁVER	215
KONTAKTY NA AUTOROVI PRÍSPEVKOV	216